

foto: Carla Scho

Geen bloemen, geen toespraken

De discussiepraktijk van de SISWO-werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop'

Matthijs Kalmijn & Gerbert Kraaykamp

De wetenschap komt verder door een efficiënte verspreiding van onderzoeksresultaten en door een kritische discussie over wetenschappelijke vragen en antwoorden. Maar.... hoe gaat dat in praktijk? Als geïnteresseerde onderzoeker bezoek je sessies op conferenties, je luistert daar naar sprekers die in hoog tempo een flinke stapel *sheets* bespreken en je stelt, als de spreker niet in tijdnood is gekomen, aan het eind nog een korte vraag. Je kan ook als spreker een conferentie bezoeken. In dat geval begin je een presentatie vaak met hoge verwachtingen over de ontvangst van het onderzoek, bereid je je voor op een scala van kritische vragen, en hoop je op suggesties die het paper kunnen verbeteren. Na afloop is er vaak teleurstelling. Verwachte problemen blijven veelal onaangeroerd, het publiek heeft vaak moeite de 'ins' en 'outs' van het onderzoek te doorgronden en de auteur verlaat katterig de sessie.

Heel anders gaat het toe op de tweemaandelijks discussiemiddagen van de werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop' in de Amsterdamse Plantagebuurt. De deelnemers - meestal zo'n 25 - hebben twee papers van tevoren kritisch gelezen, hebben de tabellen uitgepluisd en zitten

stipt om 14.00 uur klaar om een inhoudelijke discussie te beginnen. Na de mededelingen van de secretaris wordt om 14.05 de discussie geopend zonder dat een auteur het paper presenteert. Zoals Jaap Dronkers, een van de oprichters van de werkgroep, altijd zei: 'Geen bloemen, geen toespraken, de vloer is open.' Wat volgt is een uur lang discussie over een paper, waarin kritische vragen worden gesteld, suggesties voor verbeteringen worden geopperd, en theoretische problemen worden besproken. Scherpe oordelen worden niet geschuwd en methodologische tekortkomingen worden altijd opgemerkt. De kritiek is hard, maar houdt altijd rekening met de beperkingen die sociaal-wetenschappelijke gegevens nu eenmaal hebben. Hoewel de auteur zich niet gespaard weet, gaat deze toch naar huis met ideeën die het onderzoek verder kunnen brengen en met concrete plannen voor revisie.

De werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop' werd in 1982 opgericht door de sociologen Wout Ultee, Jules Peschar en Jaap Dronkers als wetenschappelijke tegenhanger van een al eerder bestaande SISWO-werkgroep die zich richtte op onderzoek naar schoolloopbanen.¹ Na de dood van Van Heek was er in Nederland een generatie

sociologen ontstaan die het stratificatieonderzoek nieuw leven wilde inblazen. Kernproblemen waren daarbij de overdracht van sociale, culturele en economische ongelijkheden over generaties en veranderingen daarin over de tijd. De werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop' wilde een forum zijn om de kwaliteit van het onderzoek te verhogen, de gescheiden onderzoeksgroepen werkzaam op dit terrein in Nederland te binden en de aansluiting te krijgen bij het sterk opgekomen Britse en Amerikaanse stratificatieonderzoek.² De werkgroep leidde tot een vroege en sterke Nederlandse afvaardiging op de ISA conferenties, en Ultee's systematiek van comparatieve ongelijkheidsproblemen vond internationaal navolging.³

In de afgelopen twintig jaar heeft er heel veel op de agenda gestaan, maar altijd ging het om empirisch onderzoek. Bij het bredere sociaal-wetenschappelijke publiek bekende onderwerpen zoals de beroepsprestigeladder, de overdracht van beroepen over generaties ('zo vader zo zoon'), en Bourdieus begrip 'cultureel kapitaal' waren vaak onderwerp van discussie. Hoewel deze traditionele onderwerpen op de agenda zijn blijven staan, is de werkgroep zich in de loop der tijd steeds meer gaan richten op de terreinen waarmee zij raaklijnen heeft en dat zijn er veel. Sociale ongelijkheid heeft zijn oorzaken en gevolgen op allerlei domeinen, en al deze domeinen zijn ook binnen de werkgroep naar voren gekomen: arbeidsmarkt, huwelijk, geschiedenis, gezondheid, en cultuur. Met name onderwerpen die op het raakvlak liggen van de stratificatiesociologie en het arbeidsmarktonderzoek zijn veel aan de orde gekomen, zoals bijvoorbeeld onderzoek naar de vraag over de invloed van de ouders op beroepsmobiliteit tijdens de carrière. Ook was er integratie met de sociale demografie en de gezinssociologie, zoals blijkt uit discussies over de sociaal-economische ongelijkheid na echtscheiding en partnereffecten tijdens de loopbaan. Recentelijk heeft deze thematiek geleid tot het inzicht dat het idee van levenslopen overkoepelend is en dat men veel stratificatieonderwerpen dynamisch moet bestuderen. De beschikbaarheid van grootschalige, gezaghebbende retrospectieve en prospectieve (panel) surveys hebben deze

theoretische heroriëntering voeding gegeven. Recentelijk is de naam van de club dan ook gewijzigd in werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop'. De groep is nu om en nabij de 100 leden groot, van wie ongeveer de helft actief deelneemt aan de tweemaandelijksse bijeenkomsten.

Inhoudelijk is er veel veranderd in de loop de tijd, maar de aard van de discussie is hetzelfde gebleven, iets wat mede veroorzaakt is door enkele belangrijke constante krachten in de werkgroep. Voormalig voorzitter Jaap Dronkers - nooit een vergadering afwezig - opende de discussie altijd met de vraag naar de maatschappelijke relevantie van het een en ander, en eindigde vaak met een opmerking over de stijl: 'Ook Amsterdamse sociologen moeten het leuk vinden om te lezen.' De eerste voorzitter, en nog steeds actieve Wout Ultee hamert altijd op een goede vraagstelling en zoekt soms met, en soms voor de auteur informatieve hypothesen uit een paper. Harry Ganzeboom, ook een van de drijvende krachten uit de werkgroep, maakt zich vooral bekend met een kritische blik op de onderzoeksresultaten. 'Dat wil ik nog wel eens narekenen', is een van zijn gevleugelde uitspraken, en soms komt het daar ook nog van. Een van de belangrijkste producten van dit drietal is de op het Nederlandse publiek gerichte bundel *Verschuivende ongelijkheid in Nederland*, het standaardwerk voor iedereen die iets wil weten op het terrein van de sociale stratificatie.⁴ De bundel is tevens een afgerond overzicht van het werk dat in de eerste vijftien jaar binnen de werkgroep is besproken.

De werkgroep 'Sociale ongelijkheid en levensloop' bestaat inmiddels al twintig jaar. Hoewel de samenstelling is veranderd, is de intentie van een stevige inhoudelijke discussie over een wetenschappelijk onderzoeksproduct ongewijzigd. Maar de tweemaandelijksse bijeenkomsten bieden voor ongelijkheidsonderzoekers ook de gelegenheid elkaar te ontmoeten, waardoor aan de conferentiebehoefte tot sociaal contact tegemoet wordt gekomen. De werkgroep heeft in Nederland geresulteerd in grotere zichtbaarheid en een duidelijke kwaliteitstoename van het stratificatieonderzoek en zijn raakvlakken.

Prof. Matthijs Kalmijn (voorzitter), Universiteit van Tilburg.

Dr. Gerbert Kraaykamp (secretaris), Katholieke Universiteit Nijmegen.

Voor informatie over de werkgroep, e-mail: G.Kraaykamp@maw.kun.nl

Noten

1. De werkgroep 'Longitudinaal: School en Beroep'.
2. Zie bijvoorbeeld B.F.M. Bakker, J. Dronkers & H.B.G. Ganzeboom - *Social stratification and mobility in the Netherlands* (Amsterdam : SISWO, 1984) en W. Jansen, J. Dronkers & K. Verrips - *Similar of different : Continuities in Dutch research on social stratification and social mobility* (Amsterdam : SISWO, 1989).
3. H.B.G. Ganzeboom, D.J. Treiman en W. Ultee - Comparative inter-generational stratification research : Three generations and beyond. - In: *Annual Review of Sociology* 17 (1991), 277-302.
4. Jaap Dronkers en Wout Ultee - *Verschuivende ongelijkheid : Sociale gelaagdheid en mobiliteit*. - Assen : Van Gorcum, 1995.

ONDERWERPEN DIE TER DISCUSSIE HEBBEN GESTAAN

Gezondheidsverschillen tussen sociale klassen
 De geslotenheid van de Nederlandse adel
 Overeenkomsten tussen de onderwijsniveaus van broers en zussen
 Internationale verschillen in jeugdwerkloosheid
 Sekseverschillen in beloning op de arbeidsmarkt
 Socialisatie-effecten bij cultuurparticipatie
 Effecten van echtscheiding op de onderwijskansen van kinderen
 Internationale verschillen in de relaties tussen school, milieu en beroep
 Opleiding en religie bij partnerkeuze
 Sociale mobiliteit in historisch perspectief
 Non-response problemen bij survey onderzoek
 De rol van cultureel kapitaal bij etnische minderheden
 Trouwen, kinderen krijgen en het kopen van een huis
 Onderwijsachterstanden bij etnische minderheden
 Stratificatie en politieke waarden